

A határon átnyúló víztartó rétegek vízkészletmegosztására vonatkozó nemzetközi szokásjogi elvek és nemzetközi vitarendezési mechanizmusok

*felszín alatti víztartó rétegek – vízmegosztás – nemzetközi szokásjog –
regionális megállapodások – vitarendezési mechanizmusok*

Az elmúlt fél évszázad során a felszín alatti ivóvízkészletek váltak az emberiség alapvető ivóvízforrásává, mivel globális készleteinknek 97%-a mára víztartó rétegekben rejlik.¹ A felszín alatti vízkészletek jelentőségét növeli, hogy a felszíni vizek gyakran olyan mértékben szennyezettek, hogy alkalmatlanok emberi fogyasztásra, szemben a felszín alatti vizekkel, amelyek jobb minőségűek, és szinte kezelés nélkül alkalmasak ivóvíznek.² Azonban a felszín alatti vizek a túlhasználat következtében folyamatosan fogynak, újratöltődési rátájuk pedig irreverzibilis módon csökken.³ A vízkészletek túlzott kiaknázása világszerte államközi, illetve államon belüli konfliktusok forrásává vált, elegendő itt az Izrael és Palesztina közötti vízkonfliktusra,⁴ vagy a bolíviai „vízháborúra” utalni.⁵ Ráadásul a nemzetközi jognak a felszín alatti vizek tekintetében nemcsak a túlhasználatot kell megelőznie, hanem azok minőségének megőrzése is kiemelt szempont.

* Bazánth Barbara joghallgató, ELTE ÁJK, Budapest, barbara.bazanth@gmail.com. Dr. Mordivoglia Clio végzett joghallgató, ELTE ÁJK, Budapest, clio.mordivoglia@gmail.com. Dr. Sulyok Katalin egyetemi tanársegéd, ELTE ÁJK Nemzetközi Jogi Tanszék; főosztályvezető, Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Budapest, sulyok.katalin@ajk.elte.hu. A cikk részben az *Utolsó csepp a pohárban, avagy a határon átnyúló víztartó rétegek nemzetközi jogi helyzete* című, a XXXIII. OTDK Állam- és Jogtudományi Szekciójában első helyezést elért pályamunkán alapul.

¹ Schmoll, Oliver–Howard, Guy–Chilton, John–Chorus, Ingrid (eds.): *Protecting Groundwater for Health: Managing the Quality of Drinking-water Sources*. World Health Organization by IWA Publishing, UK, 2006, 4.

² Schmoll–Howard–Chilton–Chorus: i. m., 4.

³ UNEP, *Groundwater and its susceptibility to degradation: A global assessment of the problem and options for management 2003*, www.unep.org/dewa/Portals/67/pdf/Groundwater_INC_cover.pdf (2016. 12. 02.).

⁴ LAZAROU, Elena: *Think Tank: Water in the Israeli-Palestinian conflict*. European Parliamentary Research Service, PE 573.916, Brussels, 2016. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573916/EPRS_BRI\(2016\)573916_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573916/EPRS_BRI(2016)573916_EN.pdf) (2017. 10. 14.).

⁵ A Cochabamba vize felett kvázi monopóliumot szerző multinacionális vállalat szigorú lakossági vízkorlátozásokat vezetett be, ami rendőri erőszakba is torkolló civil tüntetéseket eredményezett. Bővebben lásd <http://www.economist.com/node/280871> (2017. 10. 14.). A vízkézisekről általában lásd BRUHÁCS János: *Nemzetközi vízjog a 21. század elején*. *Magyar Tudomány*, 2013/11, 1329–1330.

Magyarország vízföldrajzi helyzete okán szintén számos potenciális, felszín alatti vizekkel kapcsolatos jogvitában válhat érintetté. Hazánk 185 felszín alatti víztestéből 90 határos valamelyik szomszédos országgal, és ezek közül 40 határokkal osztott erőforrásnak minősül.⁶ E felszín alatti vízbázisok stratégiai szempontból kiemelten jelentősek Magyarország számára, tekintettel arra, hogy hazai ivóvízkészletünk 95%-a felszín alatti vízbázisból származik.⁷

A vízkészletek veszélyeztetettségét fokozza a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozó egységes és hatékony globális normarendszer, letisztult állami gyakorlat, valamint közvetlenül irányadó nemzetközi bírósági döntések hiánya. E körülmények miatt vitatott, hogy milyen, szokásjogi erővel bíró nemzetközi elvek vonatkoznak a felszín alatti vizekre mint *lex specialisra* a nemzetközi vízjog általános szabályaihoz képest. Kérdés, hogy alkalmazhatóak-e, illetve alkalmazandóak-e rájuk a felszíni édesvizekre vonatkozó nemzetközi jogelvek, vagy természetüknél fogva a felszín alatti vizek a fosszilis anyagok jogi sorsát osztják? Milyen szempontokat kell figyelembe venni a határon átnyúló víztartó rétegek vízkészleteinek méltányos megosztása során? E nyitott kérdések okán is nagy várakozások övezik a Nemzetközi Bíróság előtt folyamatban lévő, a Silala folyó ügyével kapcsolatos, Chile és Bolívia közötti jogvita eldöntését,⁸ amelyben a kereseti kérelem egyik pontja kifejezetten a két állam közötti víztartó réteg nemzetközi jogi helyzetével kapcsolatos.⁹

Az általánosan irányadó szokásjog tartalmát illető bizonytalanság okán, valamint az átfogó megállapodásokban való viszonylagosan alacsony állami részvétel miatt még nagyobb jelentőséggel bírnak a regionális megállapodások és a közösen kialakított vitarendezési mechanizmusok, ugyanis ezek képesek leginkább biztosítani a vízkészletek fenntartható, méltányos és észszerű felhasználását, valamint a vizek tisztaságának folyamatos ellenőrzését.

A hazai szakirodalomban Raisz Anikó¹⁰ már behatóan foglalkozott a víztartó rétegek nemzetközi jogával, azonban elsősorban a szennyezés tilalmának kérdésére fókuszálva, így a mennyiségi elosztás újonnan kialakuló szempontjait és a felszín alatti vizek körüli vitarendezési mechanizmusok sokaságát eddig hazai szerzők nem tárgyalták. A jelen cikk célja, hogy bemutassa a határon átnyúló víztartó rétegek jogának jelenlegi helyzetét, fejlődésének irányát, a vonatkozó szokásjogi elveket, különös tekintettel a vízmegosztás kialakulóban lévő szempontjaira, valamint a víztartó rétegekre vonatkozó regionális megállapodások gyakorlatára. Meglátásunk szerint a bizonytalan szokásjogi szabályok és az államok szuverenitásának közvetlen érintettsége miatt valóban hatékony megoldást a kétoldalú, illetve regionális megállapodások jelentenek, amelyek nélkül a vizek méltányos elosztása és megőrzése lehetetlen a jövő generációk számára.

⁶ Magyarország környezeti állapota 2015. Herman Ottó Intézet, Budapest, 2016, 30.

⁷ Magyarország környezeti állapota 2015, i. m., 31.

⁸ A Silala vízének státusával és használatával kapcsolatos ügy (Chile v. Bolívia). Chile keresetlevelét 2016. június 6-án nyújtotta be, és memorandumának beadási határideje 2017. július 3., míg Bolívia periratának benyújtási határideje a Bíróság 2016. július 1-ei határozata alapján 2018. július 3.

⁹ A Silala vízének státusával és használatával kapcsolatos ügy (Chile v. Bolívia), Chile keresetlevele, 2016. június 2.

¹⁰ RAISZ ANIKÓ: A felszín alatti vizek határon átnyúló szennyezésére vonatkozó nemzetközi szabályozás. *Publicaciones Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXX/2. (2012), 371–382.

1. A határon átnyúló víztartó rétegeket szabályozó nemzetközi jogi dokumentumok

Annak ellenére, hogy már 1966-ban megindult a felszín alatti vizekre vonatkozó szabályok kialakítása a Nemzetközi Jogi Egyesület (a továbbiakban: NJE) által megalkotott, a nemzetközi folyók vizeinek használatára vonatkozó – kötelező erővel nem bíró – Helsinki Szabályokkal,¹¹ egy a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozó átfogó, egységes és univerzális kötelező erejű egyezmény a mai napig várat magára. A Helsinki Szabályokat csupán 26 évvel később, 1992-ben követte egy nemzetközi egyezmény, az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) által elfogadott Helsinki Egyezmény¹² (a továbbiakban: Helsinki Egyezmény), amely négy évvel később, 1996-ban lépett hatályba, és amelynek ma 42 részes állama van.¹³ A másik hatályban lévő nemzetközi egyezmény, amely kiterjed a felszín alatti vizekre is, az ENSZ égisze alatt megkötött, a nemzetközi vízfolyások nem navigációs célú használatáról szóló 1997-es New York-i Egyezmény¹⁴ (a továbbiakban: New York-i Egyezmény), amely 2014. augusztus 17-én lépett hatályba, és amelynek jelenleg 36 részes állama van.¹⁵ Ezen egyezmények hiányossága, hogy egyikük sem univerzális abban a tekintetben, hogy bennük az államok részvétele közel sem teljes körű: több olyan ország hiányzik a részes államok közül, amely jelentős mértékű víztartó rétegekkel rendelkezik (pl.: az USA, Brazília, Bolívia, Egyiptom, Ecuador, India, Kolumbia, Pakisztán, Peru, Uruguay), továbbá a New York-i Egyezmény csak a nemzetközi vízfolyásokkal összekapcsolt víztartó rétegekre terjed ki, így nem minden víztartó réteget szabályoz.¹⁶

A Nemzetközi Jogi Bizottság (a továbbiakban: NJB) 2008-ban dolgozta ki a határon átnyúló víztartó rétegek jogára vonatkozó¹⁷ egyezménytervezetet (a továbbiakban: 2008-as ENSZ-tervezet), de ez a dokumentum szintén nem bír kötelező erővel.

Mindezért jelen tanulmány nem az említett egyezmények, hanem az általános nemzetközi vízjog és nemzetközi környezetvédelmi jog szabályaiból kiindulva mutatja be a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozó szubsztantív és eljárási nemzetközi jogi elveket és kötelezettségeket, amelyek szokásjogi erejét a Nemzetközi Bíróság már megállapította a felszíni vizekre vonatkozóan.

¹¹ ILA, *Helsinki Rules on the Uses of the Water of International Rivers*, Helsinki, 1966. augusztus. Később kiegészítették a Berliini Szabályok, valamint a Szöuli szabályok.

¹² UNECE, *Convention on the Protection and Use of Transboundary Watercourses and International Lakes*, Helsinki, 1992.

¹³ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-5&chapter=27&clang=en (2018. 03. 10.).

¹⁴ UN, *Convention on the Law of the Non-navigational Uses of International Watercourses*, 1997. május 21., General Assembly Resolution 51/229.

¹⁵ https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-12&chapter=27&lang=en#1 (2018. 03. 10.).

¹⁶ New York-i Egyezmény, 2. cikk (a) bekezdés.

¹⁷ NJB, *Draft Articles on the Law of Transboundary Aquifers*, UNGA Resolution 63/124, 2008. december 11.

2. A határon átnyúló víztartó réteg fogalma

Fontos tisztázni mindenekelőtt a felszín alatti vizek és a víztartó rétegek fogalmát, és azok elhatárolásának szempontjait. A nemzetközi normaszövegeket vizsgálva meglehetősen fogalmi bizonytalansággal találkozunk, ami rányomja bélyegét a szabályozásra is. Kiindulópontként szolgálhat ugyanakkor az NJB különleges előadójának (*special rapporteur*) egyik kezdeti riportja a 2008-as ENSZ-tervezetről.¹⁸ Ebben az előadó rámutat, hogy a felszín alatti víz (*groundwater*) fogalmába nem minden felszín alatt található vízbázis értendő, csupán azokat a víztesteket foglalja magában, amelyek egy egységet képeznek, és amelyek egésze kitermelhető.¹⁹ Az előadó hangsúlyozza azt is, hogy e fogalom túlságosan tág egy egységes jogi szabályozás kialakításához, és inkább környelvi megnevezésként használatos, ezért a tervezetben a víztartó réteg (*aquifer*) fogalmának használatát javasolja pontos jogi szakkifejezésként.²⁰ A 2008-as ENSZ-tervezet 2. cikke szerint a határon átnyúló víztartó réteg a „*vízáteresztő képességgel rendelkező, vizet tartalmazó olyan földtani képződmény, amelyet alulról egy kevésbé áteresztő réteg határol, valamint a képződmény telített zónájában található víz*”.²¹

A fogalmi elhatárolások tekintetében Raisz Anikó a rétegvíz definíciójából indul ki.²² A rétegvíz (mélységi víz) alatt két vízzáró réteg között elhelyezkedő, porózus víztartó, illetve vízvezető rétegben lévő vizet értünk.²³ Az utóbbi időben azonban az átfogóbb *aquifer*, vagyis víztartó réteg kifejezés került a nemzetközi szabályozások középpontjába, mely mind a földtani képződményre, mind magára a víztestre vonatkozik.²⁴ A jelen cikk ezért a határon átnyúló víztartó rétegek fogalmát használja, és azok nemzetközi jogi helyzetét vizsgálja.

A víztartó rétegek hidrológiai tulajdonságaikat tekintve többfélék lehetnek. A nemzetközi szabályozás szempontjából fontos megkülönböztetni a megújuló, illetve nem megújuló készleteket. Megújulónak tekintünk egy víztartó réteget akkor, ha a talajba szivárgó csapadékon keresztül bekapcsolódik a víz körforgásába, és így folyamatosan, bár korlátozott mértékben újratöltődik.²⁵ Ezzel szemben a nem megújuló, fosszilis víztartó réteg teljesen el van vágva a hidrológiai ciklustól.²⁶ Különböző tulajdonságaik miatt a nemzetközi irodalom sokáig megkérdőjelezte az egységes

¹⁸ Chusei Yamada különleges előadó második jelentése a határokkal osztott természeti erőforrásokról, a határokon átnyúló talajvíz kapcsán, 2004. március 9. és április 12., 12. bekezdés, 261. http://legal.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_539.pdf (2018. 03. 17.).

¹⁹ Chusei Yamada különleges előadó második jelentése, i. m.

²⁰ Chusei Yamada különleges előadó második jelentése, i. m.

²¹ RAISZ: i. m., 374.

²² RAISZ: i. m., 372.

²³ Láng István (szerk.): *Környezet- és természetvédelmi lexikon* II. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002, 257.

²⁴ Chusei Yamada különleges előadó második jelentése, i. m., 17. bekezdés, 262.

²⁵ RAISZ: i. m., 374.

²⁶ ECKSTEIN, Gabriel–ECKSTEIN, Yoram: A Hydrogeological Approach to Transboundary Ground Water Resources and International Law. *American University International Law Review*, 2003/2, 215, 249.

szabályozás szükségességét,²⁷ viszont a 2008-as ENSZ-tervezet már mindkettőt egységesen kívánja kezelni.²⁸

A továbbiakban először a nemzetközi vízfolyásokra vonatkozó nemzetközi szokásjogi szabályokat tárjuk fel az általános nemzetközi vízjogi szabályokból, valamint a nemzetközi környezetvédelmi jog szubsztantív és eljárásjogi szabályaiból kiindulva. Ezután részletezzük majd, hogy e szabályokhoz képest milyen további, speciálisan a víztartó rétegekre vonatkozó kötelezettségek léteznek a nemzetközi jogban.

3. Az államok nemzetközi vízfolyások használatával kapcsolatos szokásjogi kötelezettségei

A nemzetközi víztartó rétegekre vonatkozó kötelezettségek tekintetében a felszíni nemzetközi édesvizekre, azaz nemzetközi vízfolyásokra megállapított kötelezettségek fontos kiindulópontként szolgálnak.

Az államok egymás közötti viszonyában évszázadokon át a veszfáliai békeszerződés által kialakított békés együttélés elve érvényesült.²⁹ A 20. század második felétől azonban a nemzetközi környezetvédelmi jog már az államok közötti együttműködést is megköveteli,³⁰ ami több anyagi és eljárási kötelezettség kialakulásához vezetett. Ezek később esetenként már nemzetközi szokásjogi erővel³¹ szabályozták az államok megosztott forrásainak kezelését, felhasználását. Az erőforrások megosztásának elvi kereteit számos rendezőelv kívánta formálni: e törekvések a fenntartható fejlődést,³² a szűkös energiaforrások méltányos elosztását,³³ az emberiség közös örökségének megvédését és a jövő generációk érdekeinek,³⁴ valamint az emberek egyéni jogainak³⁵ és a népek fejlődéséhez való jogának³⁶ biztosítását szorgalmazták.

A következőkben a nemzetközi vízjog és a nemzetközi környezetvédelmi jog által támasztott szubsztantív és eljárási kötelezettségeket részletezzük, melyek szokásjogi jellegét a Nemzetközi Bíróság mondta ki, és melyek egyben a nemzetközi vízjog, valamint a nemzetközi környezetvédelmi jog általános szabályait is alkotják.

²⁷ ECKSTEIN–ECKSTEIN: i. m., 237; CAPONERA, Dante A.: *Principles of Water Law and Administration: National And International*. A. A. Balkema, Rotterdam, 1992, 186–187.

²⁸ 2008-as ENSZ-tervezet, Kommentár az 1. cikkhez, (2) bekezdés, 24. http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/8_5_2008.pdf (2018. 03. 24.).

²⁹ Tvedt, Terje–McIntyre, Owen–Woldetsadik, Tadesse Kassa (eds.): *A History of Water: Sovereignty and International Water Law*. I.B. Tauris, London, 2015, 6.

³⁰ Tvedt–McIntyre–Woldetsadik: i. m., 6; U.N. GAOR, 46th Sess., Agenda Item 21, UN Doc A/Conf.151/26 (1992), Preambulum [a továbbiakban: Agenda 21]; UN Doc. A/CONF.151/26 (vol. I) / 31 ILM 874 (1992), *Rio Declaration on Environment and Development*, 14 June 1992. 7. elv [a továbbiakban: Riói Nyilatkozat].

³¹ Tvedt–McIntyre–Woldetsadik: i. m., 6.

³² Agenda 21, Preambulum 1.1, 1.4, 1.6; Riói Nyilatkozat 1. elv.

³³ Riói Nyilatkozat 3. elv.

³⁴ Riói Nyilatkozat; U.N. Doc. A/Conf.48/14/Rev. 1(1973); 11 ILM 1416 (1972), *Stockholm Declaration*, 1972 June 16. 1. elv [a továbbiakban: Stockholmi Nyilatkozat].

³⁵ Stockholmi Nyilatkozat 1. elv.

³⁶ Stockholmi Nyilatkozat 8–14. elvek; UN GA Res. 1803 1. cikk; A/RES/41/128, 4 December 1986, *Declaration on the Right to Development*, 1(2). cikk.

3.1. Szubsztantív nemzetközi vízjogi és környezetvédelmi jogi kötelezettségek

3.1.1. A határokon átnyúló jelentős környezeti károkozás tilalma

A *sic utere tuo ut alienam non laedas* latin maxima a 16. századi *common law* rendszerből eredő jogelv,³⁷ amely a súlyos környezeti károk okozásától való tartózkodás általános kötelezettségévé vált. A nemzetközi környezetjog ma már egyik leginkább meghatározó alapelvét államközi környezeti jogvitában első ízben az Egyesült Államok és Kanada között zajló Trail Smelter választottbírói eljárást lezáró döntés mondta ki.³⁸ Azóta az elvre a Nemzetközi Bíróság (a továbbiakban: Bíróság) a területi szuverenitás általános korlátjaként hivatkozott több esetben.³⁹ A károkozás tilalmának lényege, hogy a szuverén nem tehet olyat, mellyel más állam területén a természeti erőforrásokban, környezeti állapotban kárt okoz. Fontos kiemelni, hogy ez az elv csak a *jelentős* kár okozását tiltja.⁴⁰ Helyesebb ezért akként tekinteni erre a szokásjogi kötelezettségre, mint amely azt követeli meg az államoktól, hogy elvárható gondosságot (*due diligence-t*) tanúsítsanak, és tegyenek meg minden észszerű intézkedést a jelentős környezeti károk megelőzése, illetve csökkentése érdekében.⁴¹

3.1.2. A környezeti hatások előzetes vizsgálatának kötelezettsége

Az államok megelőzési kötelezettségéhez szorosan kapcsolódó további elvárás a határon átnyúló környezeti kockázatokkal járó beruházások megvalósítása esetén e kockázatok és hatások előzetes felmérési kötelezettsége egy ún. környezeti hatásvizsgálat (Environmental Impact Assessment, a továbbiakban: Khv.) keretében. A nemzetközi bírói gyakorlat szerint a *sic utere tuo* elv sérül, ha az állam elmulasztja lefolytatni a megfelelő Khv.-eljárást. A Bíróság ugyanis a gondossági kötelezettség minimumaként határozta meg a környezeti hatások előzetes felmérését az Argentína és Uruguay közötti, az Uruguay-folyón épített papírmalmok ügyében (a továbbiakban: *Papírmalmok ügye*).⁴² A testület kijelentette, hogy e kötelezettség az utóbbi időben az állami gyakorlatban oly mértékben elfogadottá vált, hogy már általános nemzetközi jogi normának tekinthető. Annak elmulasztása esetén a szóban forgó állam nem teljesítette az elvárható gondosságot a megelőzés elvének megfelelően.⁴³

³⁷ SMEAD, Elmer E.: *Sic Utere Tuo Ut Alienum Non Laedas A Basis of the State Police Power*. *Cornell Law Review*, 1936/2, 277; KECSKÉS Gábor: A környezetvédelem és a kapcsolódó környezeti kérdések megjelenése a nemzetközi bírói fórumok gyakorlatában. *Kül-Világ*, 2011/1–2, 107.

³⁸ *Trail Smelter-ügy* (USA v. Kanada), ítélet, 1941. március 11. 3 UN Rep. Int'l Arb. Awards (1941). A döntés történeti kontextusáról, jogi relevanciájáról bővebben lásd Bratspeis, Rebecca–Miller, Russel A. (eds): *Transboundary Harm in International Law*. Cambridge University Press, 2006.

³⁹ *Korfu-szoros-ügy* (Egyesült Királyság v. Albánia), ítélet, 1948. március 25., 22; *Az Uruguay folyón épített papírmalmok ügye* (Argentína v. Uruguay), ítélet, 2010. április 20., 139.

⁴⁰ *Papírmalmok ügye*, 101.

⁴¹ *Papírmalmok ügye*, 204.

⁴² *Papírmalmok ügye*, 101.

⁴³ *Papírmalmok ügye*, 204.

Bár a Khv.-kötelezettség fennállása széles körben elfogadott a nemzetközi környezeti jogvitákat rendező bírói fórumok gyakorlatában,⁴⁴ a kötelezettség tartalma kevésbé pontosan körülhatárolt. A *Papírmalmok ügyében* a Bíróság nemzeti jogalkotói hatáskörbe utalta annak meghatározását, hogy pontosan milyen kockázatokat és milyen részletességgel kell felmérni a Khv.-eljárásban.⁴⁵ Azonban több körülmény is azt mutatja, hogy az ítélet e megállapítása nem tekinthető a nemzeti jogra való pusztán visszautalásnak, *renvoi*-nak, amely kiüresítené e kötelezettség nemzetközi jogi tartalmát. A későbbi San Juan folyó melletti út ügyében Costa Rica érvelt a szabály *renvoi* jellegével, amelyet a Bíróság implicit módon elutasított az ítéletében,⁴⁶ de számos különvélemény is a *renvoi* jelleg ellen foglalt állást,⁴⁷ és csak Bhandari bíró különvéleménye támogatta azt.⁴⁸ Az államok sokszor vitatják a Khv.-eljárás eredményét is, ami tovább árnyalja a nemzetközi jogintézmény hatékonyságát.

Megjegyzendő, hogy a Magyarország tekintetében fennálló Khv.-kötelezettség eljárási és anyagi jogi tartalma az általános szokásjogi normáknál jóval részletesebben kidolgozott. Európai kontextusban ugyanis részletes szabályokat fektetett le az Espooi Egyezmény,⁴⁹ a tagállamokra nézve pedig az Európai Unió irányelve támaszt pontos követelményeket.⁵⁰

3.1.3. A méltányos és észszerű hasznosítás elve

A méltányos megosztás elvét többször alkalmazta a Nemzetközi Bíróság a megosztott természeti források államok közötti allokálása során.⁵¹ Az elv nemzetközi szokásjogi jellegét a Nemzetközi Bíróság a Bős–Nagymaros Projekt ügyében⁵² (a továbbiakban: *Bős–Nagymaros ügy*) mondta ki a nemzetközi vízfolyásokra vonatkozóan, egyben hangsúlyozva a New York-i Egyezmény ezen rendelkezéseinek szokásjogi jellegét a felszíni édesvizekre vonatkozóan.⁵³

⁴⁴ A *Dél-kínai-tenger ügyében hozott választottbírói ítélet* (Fülöp-szigetek v. Kína), PCA, 2016. július 12., 988.

⁴⁵ *Dél-kínai-tenger ügye*, 205.

⁴⁶ *Nicaragua által határ menti területeken végzett bizonyos tevékenységek ügye* (Costa Rica v. Nicaragua) és a *San Juan folyó mellett épülő út ügye* (Nicaragua v. Costa Rica), összevont ítélet, 2015. december 16., 153–156.

⁴⁷ Így például a *Costa Rica v. Nicaragua* és *Nicaragua v. Costa Rica* ügyek ítéletéhez Donogue bíró által fűzött különvélemény, 15. és ugyanezen ügyben Dugard *ad hoc* bíró által fűzött különvélemény, 18.

⁴⁸ Bhandari bíró különvéleménye, *Costa Rica v. Nicaragua* és *Nicaragua v. Costa Rica* ügyek, 2015, 29.

⁴⁹ Az országhatáron áterjedő környezeti hatások vizsgálatáról szóló egyezmény, ENSZ EGB, Espoo, 1991. február 26.

⁵⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/52/EU irányelve (2014. április 16.) az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról szóló 2011/92/EU irányelv módosításáról, (1) és (2) bekezdés.

⁵¹ *Északi-tengeri kontinentális talapzat ügye* (NSZK v. Dánia; NSZK v. Hollandia), ítélet, 1969. február 20., 47–53; *Kontinentális talapzat ügye* (Egyesült Királyság v. Franciaország), választottbírói ítélet, 54 ILR, (1975) 6–116; *Halászati ügy* (Egyesült Királyság v. Izland), ítélet, 1974. július 25., 73; *Tunézia és Líbia közötti kontinentális talapzat ügye* (Tunézia v. Líbiai Arab Szocialista Népi Közösség), ítélet, 1981. április 14., 58–62; *Maine-öböl tengeri határ ügye* (Kanada v. USA), ítélet, 1984. október 12., 112.

⁵² A *Bős–Nagymaros Projekt ügye* (Magyarország v. Szlovákia), ítélet, 1997. szeptember 25., 85.

⁵³ *Bős–Nagymaros ügy*, 141.

Ennek értelmében a vízparti államoknak a nemzetközi vízfolyások optimális és fenntartható hasznosítására kell törekedniük, melynek során figyelembe kell venniük a többi érintett állam érdekeit is. A New York-i Egyezmény 6. cikk (3) bekezdése egy példálózó felsorolásban rendelkezik azokról a körülményekről, amelyeket figyelembe kell venni annak megállapításakor, hogy milyen használat minősül méltányosnak és észszerűnek. E kérdés eldöntésekor minden releváns tényezőt összességében kell figyelembe venni, és egymáshoz mérten mérlegelni. A New York-i Egyezmény értelmében egyik használatnak sincs elsőbbsége a másik felett,⁵⁴ ugyanakkor a különböző felhasználási módok konfliktusa esetén a létfontosságú emberi szükségleteket kell először kielégíteni.⁵⁵

A New York-i Egyezmény 6. cikkének módszertana visszatükröződik a 2008-as ENSZ-tervezet szempontrendszerében is. Az elv gyakorlati megvalósulásához a tervezet 5. cikke ad szempontrendszert, melynek útján érvényesülhet a vízkészletek méltányos és észszerű megosztása. Ezek szerint vizsgálendő a víztartó réteg természeti sajátossága (földrajzi elhelyezkedés, éghajlat, hidrológia, felszín alatti vízmedencék), a múltbeli, jelenlegi és potenciális vízfelhasználási szokások, a réteget használó, a rétegtől függő népesség száma, a vízréteg szerepe a kapcsolódó ökoszisztéma fenntartásában, valamint az esetleges konfliktusos helyzet a víztartó réteg felett.⁵⁶ Az egyes szempontok súlya a megosztás meghatározásánál vízrétegenként eltér, ezért a mérlegelést esetről esetre kell elvégezni.⁵⁷ Az 5. cikk (2) bekezdésében azonban ismét kiemelt hangsúlyt kap a vízmegosztás legalapvetőbb szempontja, a létfontosságú emberi szükségletek kielégítésének kötelezettsége, amely már 1997-ben, a New York-i Egyezményt kidolgozó munkacsoport ülési során is megfogalmazódott.⁵⁸ A New York-i Egyezménnyel szemben a Helsink-i Egyezmény az elvet csak keretdiszpozíció szintjén tartalmazza.⁵⁹

Tekintettel arra, hogy a méltányos és észszerű hasznosítás elvének szokásjogi jellegét csupán a nemzetközi vízfolyásokra mondta ki a Nemzetközi Bíróság,⁶⁰ annak kiterjesztése a felszín alatti vizek tekintetében kérdéses. Az elvet több nemzetközi dokumentum tartalmazza,⁶¹ mindazonáltal egységes és kiterjedt állami gyakorlat, valamint releváns nemzetközi bírósági döntés is hiányzik ahhoz, hogy minden kétséget kizáróan a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozó nemzetközi jogi elvként ismerhessük el. A tisztázandó kérdés az, hogy megosztott természeti forrásoknak (*shared natural resources*) tekinthetjük-e ezeket a felszín alatti vízforrásokat, és így az államok kötelesek-e azokat megosztani a szomszédos államokkal, vagy azok tisztán az államok szuverenitásába tartoznak, a 2008-as ENSZ-tervezetbe fog-

⁵⁴ New York-i Egyezmény, 10. cikk (1) bekezdés.

⁵⁵ New York-i Egyezmény, 10. cikk (2) bekezdés.

⁵⁶ New York-i Egyezmény, 5. cikk (1) bekezdés.

⁵⁷ 2008-as ENSZ-tervezet, 5. cikk (2) bekezdés.

⁵⁸ UNGA, Report of the Sixth Committee convening as the Working Group of the Whole, document A/51/869 of 11 April 1997, 8.

⁵⁹ Helsink-i Egyezmény, 2. cikk (2) bekezdés c) pont.

⁶⁰ *Bós–Nagygyaros ügy*, 85.

⁶¹ Helsink-i Egyezmény, 2. cikk (2) bekezdés c) pont; New York-i Egyezmény 5–6. cikkek; 2008-as ENSZ-tervezet 4–5. cikkek; Helsink-i Szabályok, 4–5. cikkek; Bamakói Nyilatkozat, 13. cikk; A Guaraní víztartóréteg-rendszer megállapodás, 3–4. cikkek.

lalt állandó szuverenitás elvét követve,⁶² amelynek megfelelően csak a károkozás tilalmának kell megfelelniük az államoknak, további együttműködés nélkül. A nemzetközi környezetvédelmi jog folyamatos térnyerése következtében elképzelhető ennek az elvnek az egyértelmű kiterjesztése az *aquiferek* tekintetében, azonban a kiterjedt állami gyakorlat hiányában ez ma még utópisztikusnak tűnik. Mindazonáltal a jövőben éppen ez az elv adhatja meg a megoldást az egyre sürgető globális vízmegosztási problémákra az együttműködési kötelezettség betartása mellett. Az elv elismerése felé vezető pozitív lépést jelentenek viszont a cikk végén elemzett regionális megállapodások, valamint az USA állami gyakorlata.

4. A nemzetközi környezetjogi eljárásjogi kötelezettségek

4.1. Jóhiszemű együttműködés

A jóhiszemű együttműködés elve a károkozás tilalmának eljárási oldalát képezi, így ez szintén a környezetvédelmi joghoz kapcsolódó általános nemzetközi jogi kötelezettség,⁶³ melyet számos ügyben alkalmazott nemzetközi jogi fórum. A *Lanoux-tó ügyében* hozott választottbírói döntés megállapította, hogy „az államok teljes mértékben tisztában vannak az ellentétes érdekek jelentőségével, amelyek a folyók ipari célú használata során szerepet játszanak, valamint, hogy ezeket közös engedményekkel kell összeegyeztetniük. Az ütköző állami érdekek összeegyeztetése a minél átfogóbb megállapodások kötése útján lehetséges... Úgy tűnik tehát, hogy az államok kötelesek jóhiszeműen fogadni minden információt és kapcsolatot, amely az érdekek összevetése és kölcsönös jóakarattal lehetővé teszi az államoknak, hogy a számukra legelőnyösebb feltételekkel kössenek megállapodást.”⁶⁴

A vízparti országok közötti együttműködés szükségességét a Nemzetközi Bíróság is megerősítette a *Bős–Nagymaros ügyben* hozott ítéletében,⁶⁵ mint a környezetvédelmi problémák megelőzésének fontos eszközét. Az együttműködési kötelezettséget a Bíróság a Khv.-kötelezettség kontextusában is megerősítette a későbbi *Papírmalmok ügyében*⁶⁶ és a Nicaragua által a határ menti területeken végzett bizonyos tevékenységek (a továbbiakban: *Costa Rica v. Nicaragua*) és a San Juan folyó mellett épülő út (a továbbiakban: *Nicaragua v. Costa Rica*) ügyekben hozott egyesített ítéletében is.⁶⁷

McCaffrey szerint a jóhiszemű együttműködés egy összetett gyűjtőfogalom, amely több specifikusabb kötelezettséget foglal egybe, és szokásjogi jelleggel bír.⁶⁸

⁶² 2008-as ENSZ-tervezet, Preambulum („Recalling General Assembly resolution 1803 [XVII] of 14 December 1962 on permanent sovereignty over natural resources”).

⁶³ SOTO, Max Valverde: General Principles of International Environmental Law. *ILSA Journal of Int'l & Comparative Law*, 1996/193, 197.

⁶⁴ *Lac Lanoux* választottbírói ítélet (Franciaország v. Spanyolország), 1957. november, 16., 12 R.I.A.A. 308.

⁶⁵ *Bős–Nagymaros ügy*, 140–144.

⁶⁶ *Papírmalmok ügye*, 113, 115.

⁶⁷ *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyek*, 104, 168, 178.

⁶⁸ McCaffrey, Stephen: *The Law of International Watercourses*. OUP, Oxford, 2001, 401.

Ez magában foglalja a megelőzési kötelezettséghez is kapcsolódó konzultációs kötelezettséget, valamint az információmegosztás kötelezettségét határon átnyúló károkozás veszélye esetén. Fontos, hogy a kötelezettség nemcsak a nemzetközi vízfolyásokra vonatkozik, hanem egy általános környezetvédelmi jogi elv, amely alkalmazandó a határon átnyúló víztartó rétegek esetében is. Mindemellett az elvet kodifikálta a Helsink-i Egyezmény 2. cikk (6) bekezdése, a New York-i Egyezmény 8. cikke, valamint az ENSZ-tervezet 7. cikke is. Számos regionális nemzetközi egyezmény is foglalkozik az együttműködési kötelezettséggel, speciális részletszabályokat állapítva meg.⁶⁹

Magyarország tekintetében a Rába habzása miatt és az annak kezelésére létrehozott kétoldalú akciócsoport zárójelentésében hangsúlyozza az osztrák–magyar együttműködés kulcsfontosságát, amelynek keretében számos konkrét eljárási lépés mellett kötelezték el magukat a felek, így az érintett lakosság tájékoztatását és a folyamatos monitoringot illetően.⁷⁰ A Rába ügyében létrehozott bilaterális miniszteri szintű egyetértés,⁷¹ illetve az együttműködés megvalósítására létrehozott Rába Akciócsoport⁷² is megerősíti a jelen tanulmány egyik kiindulópontját, miszerint a határokon átnyúló vízbázisok hatékony védelmét a bilaterális, illetve regionális megállapodások tudják leginkább biztosítani.

4.2. Az információ megosztása

Az együttműködési kötelezettség részeként a Helsink-i Egyezmény 6. cikkében nagy hangsúlyt fektet az államok együttműködésére, azon belül az információ megosztására. A New York-i Egyezmény 9. cikke szerint a vízparti államok kötelesek az egymással való rendszeres információcserére. A 8. cikkben foglalt együttműködés részkötelezettségeként külön is megjelenő rendelkezés célja, hogy minden vízparti állam rendelkezzen azon alapvető adatokkal, amelyek szükségesek a szubsztantív kötelezettségek betartásához.⁷³

Ugyanezen cikk második és harmadik bekezdése szerint pedig a kötelezettség magában foglalja, hogy az országok minden rendelkezésre álló lehetőséget ragadjanak meg ezen adatok biztosítására – a jóhiszemű eljárás elveinek megfelelően.⁷⁴ *Okowa* és *McCaffrey* is kiemelte ennek a fontosságát, mivel a vizek állapotát érintő adatok visszatartása ellehetetleníti a többi vízparti országot a méltányos és észszerű vízhasználat kikényszerítésétől.

⁶⁹ 1980. évi Madridi Egyezmény a területi hatóságok vagy közösségek közötti határokon átnyúló együttműködésről; Helsink-i Egyezmény; a határokon átvívelő vizeket érintő együttműködési kötelezettségről bővebben lásd DE LOS COBOS, Gabriel: Transboundary water resources and international law: the example of the aquifer management of the Geneva region. In: Boisson de Chazournes, Laurence–Leb, Christina–Tignino, Mara (eds.): *International Law and Freshwater*. Edward Elgar, Cheltenham, 2014, 190–192.

⁷⁰ A Rába Akciócsoport Előrehaladási és zárójelentése. <http://www.nyuduvizig.hu/index.php/vedekezes/informaciok-a-rabarol/raba-akciocsoport-dokumentumai?showall=&start=2> (2018. 03. 17.).

⁷¹ A Rába Akcióprogram részleteiről lásd <http://www.nyuduvizig.hu/index.php/vedekezes/informaciok-a-rabarol/raba-akciocsoport-dokumentumai?showall=&limitstart=> (2018. 03. 17.).

⁷² Rába Akciócsoport Előrehaladási és zárójelentése, i. m.

⁷³ New York-i Egyezmény, Kommentár a 9. cikkhez.

⁷⁴ New York-i Egyezmény, Kommentár a 9. cikkhez.

Az információmegosztással kapcsolatos kötelezettség a megelőzési kötelezettség megvalósításának alapfeltételeként szintén nemcsak a nemzetközi vízjoghoz, hanem a Khv.-kötelezettség immanens részeként az általános nemzetközi környezetvédelmi jog szabályának tekinthető, így ez is alkalmazandó a határon átnyúló víztartó rétegekre. Tehát a környezetvédelmi kötelezettségek rendszerében az információmegosztás követelménye a jóhiszemű együttműködésen belül elhelyezkedő eljárási kötelezettség, amely elengedhetetlen feltétele a méltányos és észszerű használat teljesülésének.⁷⁵

4.3. A tervezett intézkedéssel kapcsolatos előzetes értesítési kötelezettség

A tervezett intézkedéssel kapcsolatos előzetes értesítési és konzultációs kötelezettség a megelőzési kötelezettségből, valamint a jóhiszemű együttműködés kötelezettségéből vezethető le, és annak szokásjogi erejét a Nemzetközi Bíróság a *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyekben* hozott ítéletében erősítette meg.⁷⁶ A Helsinkii Egyezmény 9. cikk (2) bekezdés (h) pontja az együttműködési kötelezettség körében, egy közösen felállított szerv feladataként határozza meg a tervezett intézkedések előtti értesítési kötelezettséget. A New York-i Egyezmény 11–19. cikkei az államok megosztott vizeikkel kapcsolatos, más vízparti országokat is érintő jövőbeni beavatkozásait megelőző eljárási kötelezettségeket rögzíti. Az előzetes értesítési kötelezettség kiemelkedő jelentőséggel bír, és míg a 2. pontban vázolt információmegosztási kötelezettség általános jellegű, addig itt egy konkrét beavatkozást megelőző tájékoztatási kötelezettségről beszélünk. A New York-i Egyezmény 11. cikke szerinti előzetes információcserére vonatkozó kötelezettség és a 12. cikk szerinti implementációt megelőző értesítési kötelezettség szokásjogi szabálynak minősülnek.⁷⁷ A 12. cikk szerinti értesítéshez pedig csatolni kell a fentebb kifejtett környezeti hatásvizsgálatot, ezzel biztosítva az érintett országoknak a lehetőséget, hogy felmérjék a tervezett beavatkozások hatásait.⁷⁸

A *Lanoux-tó ügyben* eljáró ad hoc választottbírószak e kötelezettséget akként értelmezte, hogy a tervezett intézkedést egyetértés hiányában is végre lehet hajtani, tehát az értesítési kötelezettség nem jelent vétőjogot, mivel annak következménye a szuverén jogok gyakorlásának ellehetetlenítése lenne. Az értesítési kötelezettség funkciója csupán az együttműködés minél magasabb szintű megvalósulásának elősegítése.⁷⁹

⁷⁵ DUPUY, Pierre-Marie: Overview of the Existing Customary Legal Regime Regarding International Pollution. In: Magraw, Daniel (ed.): *International Law and Pollution*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1991, 73.

⁷⁶ *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyek*, 168. Eredetileg a Korfu-szoros-ügyben mondta ki először a Nemzetközi Bíróság az előzetes értesítési kötelezettséget a károkozás tilalmához, az államok megelőzési és együttműködési kötelezettségéhez kapcsolódóan. I.C.J., Judgment, 9 April 1949, *Corfu Channel* (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v. Albania), I.C.J. Reports 1949, 22. Egyben a *Lac Lanoux ügyében* is kimondták annak szokásjogi erejét a nemzetközi vízfolyásokra vonatkozóan: *Lanoux-tó ügye*, 119.

⁷⁷ *Lanoux-tó ügye*, 119; *Bős-Nagygyáros ügy*, 140–144; *Papírmalmok ügye*, 113, 115.

⁷⁸ MCINTYRE, Owen: The Role of Customary Rules and Principles in the Environmental Protection of Shared International Freshwater Resources. *Natural Resources Journal*, Winter 2006, 21.

⁷⁹ *Lanoux-tó ügye*, 120.

5. A határon átnyúló víztartó rétegek vízmegosztására vonatkozó nemzetközi jogi szabályok

Tekintettel arra, hogy a fenti elvek – a méltányos és észszerű hasznosítás elvének kivételével – szokásjogi erejű nemzetközi környezetjogi elvek, minden olyan esetben alkalmazandóak, amikor fennáll a károkozás veszélye egy másik állam területén, így irányadóak a határon átnyúló víztartó rétegek esetében is. Egyértelmű, hogy bármilyen beruházás előtt, amely potenciálisan kárt okozhat egy szomszédos állam területén, Khv.-eljárást kell lefolytatni, arról a szomszédos államokat értesíteni szükséges, valamint a projekttel kapcsolatos konzultációt és információátadást is megkívánja a nemzetközi jog. Ezek a kötelezettségek azonban nem elegendőek a felszín alatti vizek túlzott kiaknázásának megakadályozásához, valamint a víz minőségének megőrzéséhez. A globális vízmegosztási problémákra, különösen szomszédos országok esetén, a méltányos és észszerű hasznosítás elve adhat megoldást, amelyet azonban a nemzetközi közösség még nem fogadott el egyhangúlag a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozóan. Ennek oka, hogy az elv elfogadása egyben a szuverenitás feladását is jelentené ezen természeti források felett, amely lépés megtételére az államok többsége nem áll készen.

Az alábbiakban azokat a nemzetközi jogi szabályokat és elveket vizsgáljuk, amelyek a leginkább meghatározzák a határon átnyúló víztartó rétegek vízének államok közötti megosztását, és amelyek az *aquiferek* jogának legvitatottabb pontjai is egyben.

5.1. A víztartó rétegek feletti szuverenitás kérdése

A természeti erőforrások feletti szuverenitás alapelve biztosítja az államok szabad rendelkezését a területükön található természeti erőforrások felett.⁸⁰ Ennek alapjait az ENSZ Alapokmányban, a terület feletti szuverenitás alapelveiben találjuk,⁸¹ mely alapelv folyamatosan mélyült és szélesedett az ENSZ határozatainak következtében.⁸² A 18. századtól kezdődően a természeti erőforrások feletti konfliktusokra reagálva számos elmélet született az azok feletti rendelkezés szabályozására.

Az abszolút területi szuverenitás elmélete a Rio Grande folyóval kapcsolatos, az Amerikai Egyesült Államok és Mexikó közötti jogvita⁸³ kapcsán született, mikor az akkori amerikai igazságügyi miniszter, *Judson Harmon* 1906-ban kijelentette, hogy az Egyesült Államoknak joga van a Rio Grande hozzá tartozó felső szakaszán beletárolása szerint rendelkezni a folyó vízkészletével.⁸⁴ Az azóta *Harmon-doktrínaként*

⁸⁰ SCHRIJVER, N. J.: *Permanent Sovereignty over Natural Resources – Balancing Rights and Duties*. Oxford Public International Law, Oxford University Press, 2015, 1.

⁸¹ Egyesült Nemzetek Alapokmánya, 1., 2. és 55. cikk.

⁸² SCHRIJVER, N. J.: *Permanent Sovereignty over Natural Resources*. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [MPEPIL], 2008, 2.

⁸³ GREGORY, Gladys–LISS, Sheldon B.: *Chamizal Dispute*. Handbook of Texas Online, 2016. <http://www.tshaonline.org/handbook/online/articles/nbc01> (2017. 12. 03.).

⁸⁴ Official Opinions of the Attorney-Generals of the United States, Advising the President and Heads of Departments in Relation to Their Official Duties (ed. E. C. Brandenburg, Washington, 1898, vol. XXI.) 274–283.

ismert koncepció kiválóan szolgálja a felvízi ország érdekeit, ám aránytalan előnyöket biztosít számukra, így azt az amerikai diplomácia sem alkalmazza már több évtizede.⁸⁵

A víztartó rétegek feletti szuverenitás kérdésével kapcsolatban más forrás hiányában a 2008-as ENSZ-tervezethez tudunk fordulni. A tervezet *travaux préparatoire*-jaiból azt látjuk, hogy az NJB eredetileg a közös természeti erőforrások jogát kívánta kodifikálni, amelybe a kőolaj, a földgáz, valamint a rétegvizek tartoztak.⁸⁶ Ugyanakkor az államok visszajelzései alapján a testület mégis jobbnak látta először külön kodifikálni a nemzetközi víztartó rétegekre vonatkozó jogi rezsimet.⁸⁷

A 2008-as ENSZ-tervezet 1. cikkéből kiderül, hogy a természeti erőforrások feletti állandó szuverenitás elve a határon átnyúló felszín alatti vizek esetében is alkalmazandó. A további (4–19.) cikkekben szintén a nemzetközi vízjogból átvett és fentebb kifejtett elvekkel találkozunk, úgymint a méltányos és észszerű hasznosítás elve, valamint a kapcsolódó eljárási kötelezettségek.

Ugyanakkor problémát jelent, hogy a 2008-as ENSZ-tervezet nem kötelező erejű dokumentum, annak nemzetközi szokásjogi jellegét pedig bíróság még nem mondta ki eddig, sem az államok széttartó és sporadikus gyakorlatából nem vezethető le egyértelműen annak szokásjogi ereje. Mindebből az a következtetés adódik, hogy a határon átnyúló víztartó rétegek tekintetében is irányadónak tekinthetjük az ENSZ Közgyűlése által elfogadott 1803. sz. határozatot,⁸⁸ amely kimondja az államok állandó szuverenitását saját természeti erőforrásaik felett.

Mindemellett azonban nem felejtethjük el a nemzetközi környezetvédelmi jog által támasztott kötelezettségeket, melyek fényében egy állam csak úgy rendelkezhet ezek felett a természeti erőforrások felett, hogy közben másik államnak nem okoz jelentős környezeti kárt, azzal előzetesen konzultált és Khv.-t készített a vízkinyerés megkezdése előtt. Az alábbiakban a méltányos és észszerű hasznosítás elvét, valamint a vízhez való emberi jogot elemezzük, melyek az *aquiferek* feletti szuverenitás további korlátját jelenthetik a jövőben történő kiaknázások során.

5.2. A méltányos és észszerű hasznosítás elvének alkalmazhatósága a határon átnyúló víztartó rétegekre

Fentebb kifejtésre került, hogy bár több nemzetközi dokumentum tartalmazza a méltányos és észszerű hasznosítás elvét felszín alatti vizekre, a nemzetközi szokásjog megállapításához az állami gyakorlatot is vizsgálni kell. Mivel az elv megítéléséhez nem áll rendelkezésre nemzetközi bírósági joggyakorlat, fontos támpontul szolgálhat az Egyesült Államok állami gyakorlata, illetve szövetségi bíróságainak

⁸⁵ KOVÁCS Péter: *Nemzetközi közjog*. Osiris, Budapest, 2011, 1350.

⁸⁶ UN, Official Records of the General Assembly, Fifty-seventh Session, Supplement No. 10 (A/57/10 and Corr.1), 518–519.

⁸⁷ UN, Official Records of the General Assembly, i. m., 529.

⁸⁸ UN, *Permanent Sovereignty over Natural Resources*, General Assembly Resolution 1803 (XVII) New York, 14 December 1962.

esetjoga. A növekvő vízhiánnyal szembesülő államok⁸⁹ több államközi vízjogi peres eljárást is indítottak, melyek során a szövetségi bíróságok értelmezték a méltányos vízmegosztási kötelezettség jogi tartalmát is felszín alatti vizek tekintetében. Bár az amerikai bíróságok által alkalmazott méltányos vízmegosztási kötelezettség a *common law* belső jogi szabályán alapul, szoros analógiát mutat a nemzetközi jogban ismert méltányos és észszerű hasznosítás követelményével. E belső jogi szabály több módon is releváns lehet egy nemzetközi bírói fórum eljárása során. Egyrészt a belső jogban található méltányossági követelmény esetében felvetődik, hogy az a nemzetközi jog általános jogelvének minősül-e, másrészt a szövetségi bíróságok jogértelmezése a két tagállam egymás közötti viszonyában a nemzetközi szokásjog állami gyakorlataként is minősülhet. A szóban forgó bírói döntések, továbbá a Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikk (1) bekezdés d) pontja alapján a nemzetközi jogi normák megállapításának is segédeszközei lehetnek. Mindezzel hasznos röviden áttekinteni az USA szövetségi bíróságainak vonatkozó joggyakorlatát.

Jelenleg is folyamatban van az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (a továbbiakban: Legfelsőbb Bíróság) előtt a *Mississippi állam v. Tennessee állam, Memphis Light Gas & Water Division* jogvita,⁹⁰ amelynek perirataiból látszik, hogy Mississippi állam a Harmon-doktrína alapján érvel az abszolút területi szuverenitás mellett, azt állítva, hogy semmilyen méltányos megosztási kötelezettsége nincs más államok tekintetében.⁹¹ Az ügyben első fokon eljáró Kerületi Bíróság⁹² ugyanakkor megállapította Tennessee állam tulajdonjogát a közös vízkészletek felett,⁹³ amelyet a Fellebbviteli Bíróság is megerősített.⁹⁴ A Fellebbviteli Bíróság ítéletéből kitűnik,⁹⁵ hogy a Legfelsőbb Bíróság korábban széles körben hivatkozott a méltányos és észszerű hasznosítás elvére felszíni vizek esetében az „igazságos megosztás” (*equitable apportionment*) elvét hirdetve.⁹⁶ A *Mississippi v. Tennessee* ügy az első, amelyben

⁸⁹ ECKSTEIN, Gabriel: Buried Treasure or Buried Hope? The Status of Mexico–U.S. Transboundary Aquifers under International Law. *International Community Law Review* 13 (2011), 273–290, 274.

⁹⁰ *State of Mississippi v. State of Tennessee, City of Memphis, Tennessee, and Memphis Light, Gas & Water Division*. Supreme Court of United States, 135 S.Ct. 2916 (2015) (No. 220143, Original).

⁹¹ The State of Mississippi’s Motion For Leave to File Bill of Complaint in Original Action, Complaint, and Brief in Support of Motion, *Mississippi v. Tennessee*, 3, 5.

⁹² United States District Court for the Northern District of Mississippi.

⁹³ United States District Court, N.D. Mississippi, 533 F. Supp.2d 646 (N.D. Miss. 2008), 6.

⁹⁴ *Hood Ex Rel. Mississippi v. City of Memphis, Tenn.*, 570 F.3d 625 (5th Cir. 2009) Court of Appeals for the Fifth Circuit, 7.: „We find that the district court made no error of law as to the necessity of equitably apportioning the Aquifer. The Aquifer is an interstate water source, and the amount of water to which each state is entitled from a disputed interstate water source must be allocated before one state may sue an entity for invading its share.”

⁹⁵ *Mississippi v. City of Memphis*, 630.

⁹⁶ *Mississippi v. City of Memphis*; lásd például *Missouri v. Illinois* 200 U.S. 496 (1906); *Kansas v. Colorado*, 206 U.S. 46, 97–98 (1907); *Wyoming v. Colorado*, 259 U.S. 419, 465, 470 (1922): „...the principles of right and equity shall be applied having regard to the ‘equal level or plane on which all the States stand’; *Hinterlander v. La Plata River & Cherry Creek Ditch Co.*, 304 U.S. 92, 104–05 (1938): „Equitable apportionment is the doctrine of federal common law that governs disputes between states concerning their rights to use the water of an interstate stream”; *Wisconsin v. Illinois*, 449 U.S. 48, 48 (1980); *Colorado v. New Mexico*, 459 U.S. 176, 183 (1982); *Idaho v. Oregon*, 462 U.S. 1017, 1024 (1983): „Although that doctrine has its roots

a Legfelsőbb Bíróságnak lehetősége nyílik alkalmazni ezt az elvet a felszín alatti vizekre is.

Mindezek tükrében az állapítható meg, hogy a nemzetközi jog alakítására és fejlesztésére hivatott szervek, mint az NJB, valamint az NJE, törekednek az elv elfogadtatására, de az *aquifer*-államok többsége egyelőre ellenáll e kísérleteknek; még a regionális megállapodásoknak is csak egy része tartalmazza az elvet, keretdiszpozíció szintjén. Az állami gyakorlatot tekintve is csupán az USA szövetségi bíróságainak gyakorlatából tudunk kiindulni, ami kevés a nemzetközi szokásjogi elv megállapításához. Ebből következően egyelőre elhamarkodott lenne kimondani a méltányos és észszerű hasznosítás elvének szokásjogi jellegét, melyet azonban megtörhet a Nemzetközi Bíróság ítélete a Silala folyó ügyében, vagy egy univerzális nemzetközi egyezmény elfogadása ebben a tárgy körben.

5.3. A vízhez való emberi jog jelentette állami kötelezettségek

A területi államok vízkészletek feletti szuverén rendelkezésének egy további korlátját⁹⁷ adja azonban az ivóvízhez való jog elismerése. A vízhez való jog napjainkra már egy a nemzetközi jogban is elismert emberi jognak tekinthető, amely meghatározott kötelezettségeket ró az államokra. A vízhez való jog alapvető forrásait (legyen az a jog explicit vagy implicit elismerése) megtaláljuk univerzális⁹⁸ és regionális⁹⁹ nemzetközi egyezményekben, valamint az ENSZ Közgyűlése által a vízhez való jog-

in water rights litigation, the natural resource of [migratory salmon] is sufficiently similar to make equitable apportionment an appropriate mechanism for resolving allocative disputes"; Virginia v. Maryland, 540 U.S. 56, 74 n.9 (2003): "...ensuring that the water is equitably apportioned between the States and that neither State harms the other's interest."

⁹⁷ RUSSELL, Anna F. S.–McCaffrey, Stephen: Tapping Transboundary Waters. In: Langford, Malcolm–Russell, Anna F. S. (eds.): *The Human Right to Water*. Cambridge University Press, 2017, 170.

⁹⁸ A gyermekek jogairól szóló egyezmény, ENSZ Közgyűlés, A/RES/44/25, 1989. november 20., New York; A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény, ENSZ Közgyűlés, A/RES/61/106, 2006. december 13., New York; A nőekkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló egyezmény, ENSZ Közgyűlés, A/RES/34/180, 1979. december 18., New York; Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya, 1945, San Francisco, 1 UNTS XVI; Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, ENSZ Közgyűlés, A/RES/2200(XXI), 1966. december 16., New York; Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya, ENSZ Közgyűlés, A/RES/2200(XXI), 1966. december 16., New York; Egyezmény a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről, ENSZ Közgyűlés, A/RES/2106(XX), 1965. december 21., New York; Nemzetközi egyezmény a vendégmunkások és családjaik jogainak védelméről, ENSZ Közgyűlés, A/RES/45/158, 1990. december 18., New York; A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény, ENSZ Közgyűlés, A/RES/39/46, 1984. december 10. A vízhez való jog megjelenését e dokumentumokban részletesen elemzi FODOR, László–Bujdos, Ágnes: Right to Environment and Right to Water in the Hungarian Fundamental Law. In: Szabó, Marcel–Grekcsa, Veronika (eds.): *Right to Water and the Protection of Fundamental Rights*. University of Pécs, 2013, 38–40. A határokat átlépő vízfolyások és nemzetközi tavak védelméről és használatáról szóló egyezményhez kapcsolt Víz és Egészség jegyzőkönyv, 1999. június 17., London, 2331 UNTS 5.

⁹⁹ Európai Szociális Karta, 1961. október 1., Turin; Afrikai karta a gyermekek jogairól és jólétéről, 1990. július 11., Addis Abeba; Jegyzőkönyv az ember és népek jogainak afrikai kartájához a nők jogairól Afrikában, 2003. július 11., Maputo; Emberi Jogok Amerikai Egyezménye, 1969. november 11., San José.

ról hozott 64/292. számú, ellenszavazat nélkül elfogadott határozatban.¹⁰⁰ A vízhez való jog nemcsak az adott állam és annak állampolgárai viszonylatában állapít meg kötelezettségeket, hanem egyre markánsabbak a jog extraterritoriális, azaz más államok és az azok területén élők tekintetében fennálló kötelezettségek is, amelyeket a vízkészlet-gazdálkodás során figyelembe kell venni.¹⁰¹ Ezért a vízhez való jog igen dinamikus fejlődő terület. Egyrészt a klímaváltozás és a népességrobbanás hatására a vízkészlet fizikai korlátosságával egyre több régió szembesül, másrészt a vízkészletekre egyre szövevényesebb joganyag vonatkozik. Ez utóbbit példázza, hogy a vízhez való emberi jogi kötelezettségek egyre több nemzetközi befektetésvédelmi választottbíróági jogvitában is döntő szerepet játszanak.¹⁰²

A vízhez való emberi jog támasztotta állami kötelezettségeket legjobban az ENSZ égisze alatt létrejött, jogi kötőerővel nem bíró, ám a Nemzetközi Bíróság Statútuma alapján kiegészítő forrásnak minősülő dokumentumok adják.¹⁰³ Ilyen például a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága által kiadott 15. sz. Általános vélemény (a továbbiakban: 15. sz. Általános vélemény), amelyben a bizottság nemcsak a vízhez való jog fogalmát határozza meg, de annak normatív tartalmát és az államok ebből eredő konkrét kötelezettségeit is kifejti.¹⁰⁴ Ezen Általános véleményeket a Nemzetközi Bíróság is irányadónak tekinti az emberi jogokat kodifikáló nemzetközi szerződések konkrét tartalmának meghatározásakor.¹⁰⁵

A 15. sz. Általános véleményben lefektetett és kifejtett elveket, fogalommeghatározásokat az ENSZ Emberi Jogi Főbiztos Hivatala és több univerzális nemzetközi szervezet is átvette, így azok általános érvényű állami kötelezettségeknek tekinthetők.¹⁰⁶ Tartalma szerint a vízhez való joggal kapcsolatban a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya három fő kötelezettséget állapít meg.¹⁰⁷ Ezek a tiszteletben tartás (tartózkodási kötelezettség a jog gyakorlásába való közvetett vagy közvetlen beavatkozástól), a védelem (az állampolgárok vízhez való jogának gyakorlásába való, harmadik személyek általi beavatkozás megakadályozásának kötelezettsége) és a megvalósítás (a jog minél széleskörűbb megvalósulásához való hozzájárulás három részfeladat útján: előmozdítás, támogatás, biztosítás) kötelezettségei.¹⁰⁸

¹⁰⁰ ENSZ Közgyűlés, Vízhez és szanitációhoz való emberi jog, A/RES/64/292, 2010. augusztus 3.

¹⁰¹ LANGFORD, Malcolm–RUSSELL, Anna F. S.: Introduction: The Right to Water in Context. In: Langford–Russell: i. m., 44–45; BAILLAT, Aline–SCHMITZ, Tobias: Towards a Human Rights based Water Governance: Challenges for the Post-2015 Thematic Consultations on Water. In: Szabó–Greksza: i. m., 129.

¹⁰² PETERSON, Luke Eric: Bilateral Investment Treaties and Investment Arbitration. In: Langford–Russell: i. m., 582–600.

¹⁰³ OHCHR, 35. sz. Tájékoztató (Factsheet) a vízhez való jogról, 2011; WHO-irányelvek a vízminőségről; Határozat a vízhez és szanitációhoz való jogról, ENSZ Közgyűlés, 2010; A vízhez és megfelelő higiéniahoz való joggal foglalkozó különleges megbízott jelentései, Emberi Jogi Tanács, 7/22 határozat, 2008. március 28.

¹⁰⁴ ENSZ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága, 15. sz. Általános vélemény: A vízhez való jog (Az Egyezségokmány 11. és 12. cikkei) 2003. január 20., E/C.12/2002/11.

¹⁰⁵ Ahmadou Sadio Diallo ügye (Guineai Köztársaság c. Kongói Demokratikus Köztársaság), Nemzetközi Bíróság, ítélet, 2010. november 30., Rec., 2010, 66.

¹⁰⁶ SZAPPANYOS Melinda: *Víz és jog: a vízhez való jog érvényesíthetősége az ENSZ keretében*. Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém, 2013, 25.

¹⁰⁷ 15. sz. Általános vélemény, 20. pont.

¹⁰⁸ 15. sz. Általános vélemény, 27–29. pont.

Az extraterritoriális követelmények tekintetében a legjelentősebb, hogy az államok kötelesek tartózkodni a vízhez való jog gyakorlásába való beavatkozástól más államok területén, és kötelesek megakadályozni a joghatóságuk alatt álló harmadik feleket is ilyen cselekményekben.¹⁰⁹ A legtöbb esetben e kötelezettségek nem teljesítése az állami akarattal ellentétben inkább a természeti erőforrások szűkösségén vagy teljes hiányán alapul. Azonban az Általános vélemény meghatározta azokat a minimumkövetelményeket, amelyeket egy országnak minden esetben, erőforrásainak mértékétől függetlenül biztosítani kell az állampolgárai – illetve az Egyezségokmány alapján a területén tartózkodó minden személy – számára.¹¹⁰ Ilyen egy meghatározott minimális mennyiségű biztonságos vízhez való hozzájutás garantálása, amely elegendő személyes és otthoni használatra, betegségek megelőzésére; illetve a vízhez és vízellátó rendszerhez való hozzáférés biztosítása mindenki számára, megkülönböztetés nélkül, különös tekintettel a hátrányos helyzetű, marginalizálódott csoportokra.¹¹¹

6. A nemzetközi vízjogi jogviták vitarendezési mechanizmusai

Az előzőekben számba vettük a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozó nemzetközi kötelezettségeket. E kötelezettségek számonkéréséhez, betartatásához, valamint e természeti erőforrásoknak a megőrzéséhez szükséges egy hatékony vitarendezési mechanizmus is. A következőkben a határon átnyúló víztartó rétegekkel kapcsolatos jogviták rendezésére alkalmas fórumokat tekintjük át.

6.1. A Nemzetközi Bíróság szerepe a vízjogi viták rendezésében

Az első nemzetközi vizekhez kapcsolódó államközi jogviták még a Bíróság elődje, az Állandó Nemzetközi Bíróság előtt zajlottak.¹¹² A Nemzetközi Bíróságnak szintén számos vizeket érintő döntése született, amelyeket alább részletesebben is tárgyalunk. Tekintettel arra, hogy a Bíróság előtt épp most van folyamatban az első, víztartó rétegeket is érintő jogvita,¹¹³ a Bíróság eddigi nemzetközi vízjogi ügyein keresztül tudjuk megvizsgálni a Bíróság szerepét, illetve az alternatív vitarendezési mechanizmusok szükségességét a határon átnyúló víztartó rétegekkel kapcsolatos ügyekben.

A Bíróság legfontosabb nemzetközi vízjogi ügyei a *Bős–Nagymaros ügy*, a *Papírmalmok ügye*, valamint a *Costa Rica v. Nicaragua ügy* és a *Nicaragua v. Costa Rica ügy*, amelyeket a Bíróság később egyesített, és egy ítéletben bírált el.¹¹⁴ Ezekből az ítéletekből kitűnik azonban, hogy a Bíróság sajnálatosan egyik esetben

¹⁰⁹ 15. sz. Általános vélemény, 31. és 33. pontok.

¹¹⁰ 15. sz. Általános vélemény, 37. pont.

¹¹¹ 15. sz. Általános vélemény, 59. pont.

¹¹² *A Nemzetközi Odera Bizottság területi joghatóságának ügye*, PCIJ (Ser.A), ítélet, 1929. szeptember 10., 26–32; *Meuse folyó ügye* (Hollandia v. Belgium), PCIJ (Ser. A/B), ítélet, 1937. június 28., 18–33.

¹¹³ *Vita a Silala folyó státusáról és használatáról* (Chile v. Bolívia), 2016. június 2.

¹¹⁴ *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyek*, végzés, 2013. április 17.

sem tudta megfelelő módon érvényre juttatni a környezetvédelmi megfontolásokat és megelőzni a káros, illetve környezeti szempontból kockázatos beruházásokat, annak ellenére, hogy ítéletében figyelembe vette és alkalmazta a környezetvédelmi normákat.

A *Bős–Nagyymaros ügyben* a Bíróság a *pacta sunt servanda* elvét helyezte előtérbe¹¹⁵ az akkor még túlzottan progresszívnek számító környezetvédelmi érvekkel szemben. Így bár a Bíróság kimondta, hogy a Szlovákia által egyoldalúan felépített, ún. „C variáns” létesítése nem volt jogszerű ellenintézkedés,¹¹⁶ mégsem rendelte el annak leállítást, hanem arra kérte a feleket, hogy jóhiszemű tárgyalások folytatásával hozzanak létre egy egyetértésen alapuló rezsimet.¹¹⁷ A tárgyalások azóta is eredménytelenek,¹¹⁸ a Duna elterelése pedig azóta is folyamatos környezeti károkat okoz Magyarország számára.¹¹⁹ Így a Bíróság döntése értelmében¹²⁰ továbbra is jogellenes helyzet áll fenn, mivel Magyarország továbbra sem jut hozzá a Duna vízének méltányos és észszerű részesedéséhez.

A *Papírmalmok ügye* a nemzetközi környezetvédelmi jogelvek megszilárdítása¹²¹ miatt rendkívül jelentős, ugyanakkor a konkrét jogvita megoldása szempontjából a *Bős–Nagyymaros ügghöz* hasonlóan eredménytelennek tekinthető. Az ügy egyik kulcsmomentuma a maradandó környezeti károk megelőzése szempontjából az ideiglenes intézkedés kérése volt Argentína részéről. Ebben azt kérelmezte a felperes a Bíróságtól, hogy kötelezze Uruguayt a munkálatok felfüggesztésére.¹²² A Bíróság elutasította a kérelmet, ugyanis nem látta bizonyítottnak a közvetlen, elháríthatatlan veszély fennállását.¹²³ A Bíróság itt is bizonytalan helyzetben hagyta a peres feleket, és döntésével azt a felet hozta hátrányosabb helyzetbe, aki a potenciálisan visszafordíthatatlan környezeti károkkal járó beruházás megakadályozását célozta.

Ezt a tendenciát a Bíróság megfordította a *Nicaragua v. Costa Rica ügyben*, amelyben helyrehozhatatlan kár veszélyére és sürgősségre hivatkozva¹²⁴ ideiglenes intézkedést rendelt el; Nicaraguát csatornázási munkálatainak leállítására és a természetkárosító tevékenységek leállítására kötelezte.¹²⁵ A Bíróság ebben az ügy-

¹¹⁵ *Bős–Nagyymaros ügy*, 142.

¹¹⁶ *Bős–Nagyymaros ügy*, 85–86.

¹¹⁷ *Bős–Nagyymaros ügy*, 140, 143, 144, 146.

¹¹⁸ HERCZEGH Géza: *Bős–Nagyymaros. Valóság*, 2004/2, 22; NAGY Boldizsár: Hallgat a felszín. A Bős víta közelmúltja és jövője. *Beszélő*, 2009/11–12, 78; SZABÓ Marcel: A hágai Nemzetközi Bíróság 1997. szeptember 25-i ítéletének a végrehajtása – a jogelméleti fejtegetések és a gyakorlat összevetése. In: Szabó Marcel (szerk.): *Ünnepi kötet Gál Gyula tiszteletére*. Európa Nostra, Budapest, 2011, 129–139.

¹¹⁹ *Bős–Nagyymaros ügy*, Magyar Kereset II. rész 5. fejezet; NAGY Boldizsár: *Bős breviárium – áttekintés a jogvita állásáról*. *Beszélő*, 2005/10, 46.

¹²⁰ *Bős–Nagyymaros ügy*, 85.

¹²¹ *Bős–Nagyymaros ügy*, 101, 204, 205; KECSKÉS Gábor: A Nemzetközi Bíróság ítélezési gyakorlata a környezeti tárgyú ügyekben. *Állam- és Jogtudomány*, 2015/3, 71.

¹²² BRUHÁCS János: Argentína és Uruguay vitája: a Nemzetközi Bíróság 2010. évi ítélete az Uruguay folyó menti papírgyár ügyben. *JURA*, 2012/2, 40.

¹²³ RAISZ Anikó: Ideiglenes intézkedések nemzetközi környezetvédelmi ügyekben. *Agrár- és Környezetjog*, 2012/13, 81.

¹²⁴ *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyek*, 63.

¹²⁵ *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyek*, 86; RAISZ Anikó: Nemzetközi környezetvédelmi kérdések a Nemzetközi Bíróság előtt napjainkban. *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXIX/1. 2011, 273–290, 285; KECSKÉS: i. m., 74.

ben a szakirodalmi várakozásoknak megfelelően, már „ambiciózusabb környezeti ítélkezési szerepvállalásra”¹²⁶ vállalkozott korábbi döntéseihez képest. Ez megmutatkozott abban is, hogy az ideiglenes intézkedés indokolásánál, helyrehozhatatlan sérelem veszélyére és sürgősségre hivatkozott,¹²⁷ amely közel áll az ún. „ökológiai szükséghelyzet” elismeréséhez, melynek fennállását a *Bős–Nagymaros ügyben* a Bíróság még vonakodott megállapítani.¹²⁸

Bár a Bíróság eleinte ódzkodott az ügyek környezetvédelmi érvekre alapozott eldöntésétől, napjainkban konzisztensen alkalmazza a nemzetközi környezetvédelmi jogelveket és szokásjogi normákat, amelyeket a határon átnyúló víztartó rétegekkel kapcsolatos jogviták esetében is tudna alkalmazni.

6.2. Az Állandó Nemzetközi Választottbíróság vízjogi gyakorlata

A Nemzetközi Bíróságon túl az Állandó Nemzetközi Választottbíróság (a továbbiakban: Állandó Választottbíróság) is alkalmas fórum lehet a nemzetközi vízjogi, környezetvédelmi jogviták elbírálására, amit az Állandó Választottbíróság legjelentősebb vízjogi témájú döntése, az *Indus vizek Kishenganga ügye*¹²⁹ is igazol. Az eljárást Pakisztán kezdeményezte India ellen 2010-ben az 1960. évi Indus vízszereződés (*Indus Water Treaty*) alapján, India Kishenganga vízerőmű projektjének leállítására érdekében. Pakisztán azzal érvelt, hogy az erőmű megépítése jogellenesen csökkentené a pakisztáni oldalra jutó víz mennyiségét, és ezáltal az ott működő Neelum-Jhelum erőmű teljesítményét.

Az erőmű megépítéséhez a folyó eltérítése volt szükséges, amely cselekménnyel kapcsolatban az Állandó Választottbíróság megállapította, hogy az jogszerű lehet egy bizonyos minimális vízmennyiség állandó biztosítása mellett.¹³⁰ Ezért a Bíróság engedélyezte Indiának a munkálatok folytatását e megkötéssel. Az Állandó Választottbíróság a minimális vízmennyiség biztosításának köteleességét nemcsak az Indus vízszereződésből vezette le, hanem a nemzetközi szokásjogból is.¹³¹ Az Állandó Választottbíróság ítéletében több korábbi környezetvédelmi ügyre is hivatkozott és kimondta, hogy az Indus vízszereződést nemzetközi környezetvédelmi szokásjogi elvek figyelembevételével kell értelmezni.¹³² Így idézte a súlyos károkozás megelőzésének követelményét,¹³³ a Khv. készítésének kötelezettségét,¹³⁴ valamint hivatkozott a fenntartható fejlődés elvére is.¹³⁵

Az ügy jelentősége, hogy az Állandó Választottbíróság átfogóan alkalmazta a környezetjog megszilárdult szokásjogi szabályait a két ország szerződéses kötelezett-

¹²⁶ Az eljárás lezárulta előtt hangsúlyozta ebbéli várakozását KECSKÉS (2011): i. m., 77.

¹²⁷ *Costa Rica v. Nicaragua és Nicaragua v. Costa Rica ügyek*, 63.

¹²⁸ RAISZ (2012): i. m., 84.

¹²⁹ *Indus vizek Kishenganga ügy* (Pakisztán v. India), ítélet, 2013. december 20.

¹³⁰ *Kishenganga ügy*, részítélet, 2013. február 18., 445.

¹³¹ *Kishenganga ügy*, részítélet, 2013. február 18., 447; *Kishenganga ügy*, ítélet, 85.

¹³² *Kishenganga ügy*, részítélet, 2013. február 18., 452.

¹³³ *Kishenganga ügy*, részítélet, 2013. február 18., 451.

¹³⁴ *Kishenganga ügy*, részítélet, 2013. február 18., 450.

¹³⁵ *Kishenganga ügy*, részítélet, 2013. február 18., 450.

ségeinek értelmezése során. Mindez arra vall, hogy a Nemzetközi Bíróság mellett az Állandó Választottbíróság is alkalmas fórum vízjogi, környezetvédelmi viták elbírálására. Sőt *Romano* amellett érvel,¹³⁶ hogy az Állandó Választottbíróság még alkalmasabb fórum is a különös szakértelmet igénylő ügyek elbírálásához, köszönhetően a környezeti tárgyú ügyekben alkalmazható speciális eljárási szabályainak,¹³⁷ illetve a vízjogi és egyéb szükséges szakértelemmel rendelkező választottbíró kinevezése lehetőségének.¹³⁸ A fentiek okán elképzelhető, hogy a jövőben a határokkal osztott természeti erőforrásokkal kapcsolatos jogvitákat a felek nagyobb eséllyel az Állandó Választottbíróság elé viszik, semmint az eljárásjogilag kötöttebb, jellegéből adódóan jobban átpolitizált és ezért inkább fontolva haladó Nemzetközi Bíróság elé.

6.3. A határon átnyúló víztartó rétegekkel kapcsolatos regionális megállapodások vitarendezési mechanizmusai

A hagyományos nemzetközi bírósági fórumok mellett a regionális megállapodások és az azokon keresztül felállított regionális szakértői bizottságok is rendezhetik a határon átnyúló víztartó rétegek helyzetét, ezért a továbbiakban ezeket elemezzük.

Földünk 592 felszín alatti víztartó rétege¹³⁹ közül csupán hatot fednek regionális megállapodások,¹⁴⁰ mégis ezek szolgálnak támpontként az állami gyakorlat megállapításához e természeti források kiforratlan nemzetközi jogi helyzete, valamint a releváns joggyakorlat hiánya miatt. Ezek a megállapodások szolgálhatnak kiindulópontként egy méltányosabb vízelosztási gyakorlat kialakulásához is, amely fenntarthatóan, a jövő nemzedékek ivóvízszükségleteire tekintettel határozza meg az államok közötti vízmegosztást és vízfelhasználást. Ezek a megállapodások ugyanis nemcsak a méltányos elosztást biztosítják, hanem a jogi kötelezettségek szintjén is tükrözik a közös víztartó réteg jelentette természetbeni kockázatközösséget. E megállapodások alapján a felek közösen felelnek a víz minőségének védelméért, és a Nemzetközi Bíróság mára szilárd környezetjogi gyakorlatának köszönhetően pedig kötelesek a beruházások előtt környezeti hatásvizsgálat lefolytatására is. A nemzetközi vízjog vezető szakértője, *McCaffrey* is hangsúlyozza, hogy a vízmegosztással kapcsolatos jogi kötelezettségek megállapodásokban való rögzítése kulcsfontosságú a méltányosság és az államok közötti együttműködés biztosítására.¹⁴¹

¹³⁶ ROMANO, Cesare: *The Peaceful Settlement of International Environmental Disputes – A Pragmatic Approach*. Kluwer Law International, The Hague–London–Boston, 2000, 328.

¹³⁷ Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Natural Resources and/or the Environment in 2001.

¹³⁸ Article 27(5), Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Natural Resources and/or the Environment in 2001. Bővebben lásd RATLIFF, Dane P.: The PCA Optional Rules for Arbitration of Disputes Relating to Natural Resources and/or the Environment. *Leiden Journal of International Law*, 2001/4, 887–896.

¹³⁹ IGRAC Transboundary Aquifers of the World the Special Edition for the 7 World Water Forum 2015. http://programme.worldwaterweek.org/sites/default/files/TBAmmap_2015.pdf (2016. 12. 02.).

¹⁴⁰ VILLAR, Pilar Carolina: International cooperation on transboundary aquifers in South America and the Guarani Aquifer case. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 2016/1, 5.

¹⁴¹ McCAFFREY, Stephen C.: *The codification of universal norms: a means to promote cooperation and equity?* In: Boisson de Chazournes–Leb–Tignino: i. m., 133.

E megállapodások az egyszerű politikai nyilatkozattól a részletesen kidolgozott együttműködési rendszerekig széles skálán mozognak. Ennek következtében tartalmuk is színes képet mutat attól függően, hogy mi volt a felek célja a megállapodással. A megállapodások tartalmát az alábbi, saját szerkesztésű táblázatokban részletezzük.

1. táblázat. Francia-svájci Megállapodás

Francia-svájci Megállapodás (1978)	
Felek: Felső-Savoya és Genf kanton	
Tartalmi szabályozás	Eljárési szabályok
<p>Előmozdítja a víztartó réteg vezetését, kezelését, megfigyelését, védelmét és minőségének megőrzését (<i>Preambulum</i>) Területi kontroll Károkozás tilalma és felelősségvállalás (<i>18. cikk</i>) Genf felelőssége és tulajdona az újratöltődés telepítése (<i>8. cikk</i>) Genf felel a vízminőségért (<i>18. cikk</i>)</p>	<p>Felszerelés leltárba vétele (<i>4. cikk</i>) Rétegvíz-újratöltődés telepítése (<i>8. cikk</i>) A megfelelő vízszint visszaállításáig generális limit a vízkinyerésre (<i>22. cikk</i>) Új munkálatok/módosítások előzetes bejelentése (<i>5. cikk</i>) Vízminőség éves ellenőrzése (<i>16. cikk</i>) Figyelmeztetés szennyezés lehetősége esetén (<i>17. cikk</i>)</p>
Intézményi mechanizmusok	Vitarendezés
<p>Genevois Aquifer Management Commission felállítása (<i>1. cikk</i>) – Konzultatív szerep – Mandátuma az éves Aquifer Management Programra korlátozódik – Technikai kérdésekben véleményt ad</p>	<p>Francia-genfi Regionális Bizottság (<i>20. cikk</i>)</p>

2. táblázat. Északnyugat-szaharai Aquifer Konzultációs Mechanizmus

Northwestern Sahara Aquifer System (SASS) Consultation Mechanism (2002)	
Felek: Algéria, Líbia, Tunézia	
Tartalmi szabályozás	Eljárési szabályok
–	–
Intézményi mechanizmusok	Vitarendezés
<p>SASS I projekt (1999–2002): közös adatbázis és információs rendszer létrehozása SASS II projekt (2002–2006): állandó konzultációs mechanizmus létrehozása SASS III projekt (2007–2013): a CM működésbe hozatala</p>	–

3. táblázat. Bamakói Nyilatkozat

Bamakói Nyilatkozat (2009)	
Felek: Mali, Niger, Nigéria	
Tartalmi szabályozás	Eljárási szabályok
<p>Méltányos és észszerű használat elve (13. cikk) Információhoz való hozzáférés, a nyilvánosság- nak a döntéshozatalban történő részvétele (14. cikk) Károkozástól mentes használat (15. cikk) Megelőző intézkedések (16. cikk) Szennyező fizet elve (17. cikk) Használó fizet elve (18. cikk)</p>	<p>Vízforrások megőrzésének általános szabá- lyai, általános intézkedések (19–21. cikk) Környezeti hatásvizsgálat készítése (17. cikk) Technikai információk cseréje (22. cikk) Cselekvési terv (23. cikk) Új munkálatok/módosítások előzetes bejelen- tése (24. cikk) Konzultációk és tárgyalások a tartalmi szabá- lyok betartása érdekében (26. cikk) Vészhelyzet esetén tájékoztatás (28. cikk)</p>
Intézményi mechanizmusok	Vitarendezés
<p>Consultative Mechanism for the Management of the Iullemeden Aquifer System (2. és 3. fejezet) Szervei: Miniszterek Tanácsa (8. cikk) Ad hoc Szakértői Technikai Bizottság (10. cikk) Nemzeti Technikai és Tudományos Bizottságok (11. cikk) Végrehajtó Titkárság (12. cikk)</p>	<p>Békés vitarendezés – jószolgálat, közvetítés, mediáció (29. cikk) Nemzeti Technikai és Tudományos Bizottságok eljárása (30. cikk) Afrikai Unió Egyeztető Bizottságának eljárása (31. cikk)</p>

4. táblázat. A Guaraní víztartóréteg-rendszer megállapodás

A Guaraní víztartóréteg-rendszer megállapodás (2010)	
Felek: Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay	
Tartalmi szabályozás	Eljárási szabályok
<p>Szuverén területi kontroll (2. cikk) Szuverén jog a víztartó réteg vezetésének, keze- lésének, megfigyelésének, védelmének és fenntar- tható használatának előmozdítására (3. cikk) Méltányos és észszerű használat elve (3. és 4. cikk) Károkozás tilalma (3., 6., 7. cikk) Nemzetközi jogi normák kötelező alkalmazása (5. cikk) Kritikus területek azonosításában együttműkö- dés (14. cikk) Genf felel a vízminőségért (18. cikk)</p>	<p>Technikai információk cseréje (8. cikk) Új munkálatok/módosítások előzetes bejelen- tése (5., 8., 9. cikk) Együttműködési programok (12. cikk) Másik fél által kért információ szolgáltatása (10. cikk) Kritikus területek felmérése (14. cikk)</p>
Intézményi mechanizmusok	Vitarendezés
<p>Guaraní Aquifer System Commission felállítá- sa (15. cikk)</p>	<p>Közvetlen megbeszélések (16–18. cikk) Választottbíróági eljárás (19. cikk)</p>

5. táblázat. Núbiai Homokkő Aquifer Rendszer
Regionális Stratégiai Akcióprogram

Nubian Sandstone Aquifer System Regionális Stratégiai Akcióprogram (2012)	
Felek: Csád, Egyiptom, Líbia, Szudán	
Tartalmi szabályozás	Eljárési szabályok
Fenntartható fejlődés Elővigyázatosság elve Szennyező fizet elve Megelőző intézkedések elve Környezeti és egészségügyi megfontolások figyelembevétele Tiszta technológia alkalmazása Információhoz való jog és a nyilvánosságnak a döntéshozatalban való részvétele Transzparencia	Vízkészlet és ökoszisztéma minőségi célok (21–33., 42–64. oldal) Eljárési, szabályozási és intézményi műveletek Monitoring és adatkezelés Kutatás, tréning és figyelemfelhívás Beruházási műveletek
Intézményi mechanizmusok	Vitarendezés
Regionális Információs Rendszer létrehozása: Nubian Aquifer Regional Information System (NARIS)	–

6. táblázat. Al-Sag/Al-Disi Layer Megállapodás

Al-Sag/Al-Disi Layer Agreement (2015)	
Felek: Jordánia és Szaúd-Arábia	
Tartalmi szabályozás	Eljárési szabályok
–	Megfelelő gazdálkodás, felhasználás és fenntarthatóság biztosítása (2. cikk): – Minden tevékenység befejezése 5 éven belül a „védett területeken” (2. cikk [1] és [2] bekezdések) – Megfigyelő kutak fúrása a védelmi területen a belső jognak megfelelően (2. cikk [3] és [4] bekezdések) – Káros anyag bejuttatásának tilalma (2. cikk [5] bekezdés) – Helyi használat (2. cikk [6] bekezdés)
Intézményi mechanizmusok	Vitarendezés
Közös Technikai Bizottság felállítása (3. cikk)	–

A fenti regionális megállapodásokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy a Francia–svájci Megállapodás, amely az első *aquifer*t szabályozó nemzetközi megállapodás, viszonylag kevés szubsztantív elvet tartalmaz, ugyanis inkább technikai eljárási kötelezettségeket rendez, és az intézményi mechanizmusok, valamint a Francia–genfi

Regionális Bizottság felállításáról rendelkezik. A Guaraní víztartóréteg-rendszer megállapodás és a Bamakói Nyilatkozat szabályozzák legátfogóbban a felek viszonyait. Mind a két megállapodás kiterjedt katalógust tartalmaz a szubsztantív, valamint eljárási elvekre vonatkozóan. A Bamakói Nyilatkozatban különösen részletesen szabályozták a felek értesítési és információátadási kötelezettségeit, melyek alappillérei az államok közötti együttműködésnek és békés vitarendezésnek.

A tartalmi kötelezettségek, különösen a méltányos és észszerű hasznosítás elvének rögzítése kiemelkedően fontos, ugyanakkor a felszín alatti vizek megőrzéséhez nem elegendő. Az egyes beruházások, illetve állami projektek elindulása előtt kulcsfontosságú az együttműködés eljárási kereteinek tisztázása, valamint a részletesen szabályozott, valós jogkörökkel felruházott állandó intézmények felállítása és a hatékony vitarendezési fórum kiválasztása, vagy akár egy többlépcsős mechanizmus kialakítása.

A tartalmi és eljárási elveken túl a vitarendezési mechanizmusok tekintetében sem mutatnak egységes képet a megállapodások. A Francia–svájci Megállapodás a Regionális Bizottság hatáskörébe utalja a víztartó réteggel kapcsolatos jogvitákat,¹⁴² míg a Guaraní Megállapodás, valamint a Bamakói Nyilatkozat egy többlépcsős mechanizmust fektet le, amelynek első lépcsői az előbbi esetén a közvetlen tárgyalások,¹⁴³ az utóbbi esetében pedig a mediáció.¹⁴⁴ A Guaraní Megállapodás a közvetlen tárgyalások sikertelensége esetén rögtön választottbírói eljárást ír elő,¹⁴⁵ míg a Bamakói Nyilatkozat esetében a közvetítői eljárást a nyilatkozat által létrehozott Tudományos Bizottság, majd az Afrikai Unió Egyeztető Bizottságának eljárása követi.¹⁴⁶

Javaslatunk szerint a vitarendezés kiszámíthatóságát, és így a jogviták hatékony rendezését nagyban segítené, ha a határokkal osztott víztartó rétegeket használó államok ki tudnák dolgozni együttműködésük pontosabb kereteit a vitarendezési mechanizmus tekintetében is. Ez a megközelítés összhangban állna a 2008-as ENSZ-tervezettel is, hiszen az annak 7. cikkéhez fűzött kommentár kifejezetten is arra buzdítja a víztartó rétegeket használó államokat, hogy a cikk alapján fennálló általános együttműködési kötelezettségük teljesítése érdekében közösen dolgozzák ki az információcsere, a monitoring és a kapcsolattartás pontos mechanizmusait.

¹⁴² Convention on the Protection, Utilisation, Recharge and Monitoring of The Franco-Swiss Genevois Aquifer between the Community of the 'Annemassienne' region, the Community of the 'Genevois' Rural Districts, and the Rural District of Viry and The Republic and Canton of Geneva, 20. cikk, <http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/2008Franko-Swiss-Aquifer-English.pdf> (2016. 12. 02.).

¹⁴³ Guaraní Aquifer Agreement between the Republic of Argentina, the Federative Republic of Brazil, the Republic of Paraguay and the Oriental Republic of Uruguay, 16–18. cikk, <http://faolex.fao.org/docs/pdf/mul-143888English.pdf> (2016. 12. 02.).

¹⁴⁴ Bamako Declaration of the Ministers in Charge of Water Resources of the Countries Sharing the Iullemeden Aquifer System (Governments of Republic of Mali, Republic of Niger, Federal Republic of Nigeria) (2009) Bamako, Mali, 29. cikk, http://www.internationalwaterlaw.org/documents/regionaldocs/Iullemeden_Bamako_Declaration-2009.pdf (2016. 12. 02.).

¹⁴⁵ Convention On The Protection, Utilisation, Recharge And Monitoring Of The Franco-Swiss Genevois Aquifer between the Community of the 'Annemassienne' region, the Community of the 'Genevois' Rural Districts, and the Rural District of Viry and The Republic and Canton of Geneva, 19. cikk, <http://www.internationalwaterlaw.org/doc-uments/regionaldocs/2008Franko-Swiss-Aquifer-English.pdf> (2016. 12. 02.).

¹⁴⁶ Bamakói Nyilatkozat, 30–31. cikk.

Kutatásunk szerint az irányadó nemzetközi jog bizonytalanságait orvosolandó, az együttműködés kidolgozott modelljének ki kellene térnie a cikk első felében tárgyalt összes eljárási és tartalmi kötelezettségre – amelyek közül bizonyos garanciális szabályok szokásjogi mivoltuk miatt egyébként is irányadóak az államokra –, valamint a többlépcsős vitarendezési mechanizmusokra is. Az államok együttműködése kulcsfontosságú kötelezettség a nemzetközi környezetjog hatékony érvényesítésében. Ezt jól példázza, hogy a legfontosabb nemzetközi vízjogi jogviták eldöntésekor, a fentebb bemutatottak szerint, meghatározó volt e kötelezettségek betartásának vizsgálata.¹⁴⁷ Az együttműködési kötelezettség kikristályosítása tehát várhatóan alapvetően befolyásolhatná a környezetvédelmi tárgyú jogviták kimenetelét is, kézzelfoghatóbbá téve a számon kérhető környezeti vonatkozású kötelezettségeket.

A megállapodásokat alapul véve úgy látjuk, hogy a leghatékonyabb vitarendezési mechanizmus egy többlépcsős rendszer volna, amelynek első lépcsőfoka a felek közvetlen konzultációja diplomáciai csatornákon keresztül (közvetlen tárgyalás, jószolgálat, közvetítés, nemzetközi vizsgálóbizottság felállítása). E tárgyalások sikertelensége esetén második lépcsőként egy államközi megállapodásban létrehozott szakértői testület vitarendezési eljárása lenne, tekintettel arra, hogy e szervek releváns információkkal rendelkezhetnének és birtokában volnának a megfelelő szakértelemnek is. E megelőző eljárások eredménytelensége esetére a felek – *ultima ratio* jelleggel – megállapodásban kikötnék a Nemzetközi Bíróság vagy a Nemzetközi Állandó Választottbíróság joghatóságát a határon átnyúló víztartó réteggel kapcsolatos jogviták rendezésére.

7. Konklúzió

A határon átnyúló víztartó rétegek jogában érdekes kettősséget ismerhetünk fel. Az NJE már 1966-ban is igényt látott arra, hogy e terület szabályozva legyen, ennek ellenére a következő negyven év nem hozott jelentős előrelépést ezen természeti erőforrások nemzetközi szabályozása terén. A legutóbbi kezdeményezés a 2008-as ENSZ-tervezet volt, amely tárgyi hatályát tekintve minden határon átnyúló víztartó rétegre kiterjed. Annak ellenére tehát, hogy a nemzetközi szintű kodifikáció igénye az NJE oldaláról már igen korán megjelent, az államok szabályozási hajlandóságára a mai napig várni kell. Ezt jól mutatja az is, hogy a világ víztartó rétegeiből csupán hat vonatkozásában született regionális megállapodás.

Mindennek, illetve a felszín alatti vízkészletekkel kapcsolatos információhiánynak az az oka, hogy az államok szándékosan kerülik az átfogó szabályozás kidolgozását. Nemzetközi bírósági joggyakorlat híján jelenleg a határon átnyúló víztartó réte-

¹⁴⁷ A Nicaragua által határ menti területeken végzett bizonyos tevékenységek (Costa Rica v. Nicaragua) és a San Juan folyó mellett épülő út ügyében (Nicaragua v. Costa Rica) hozott ítélet kapcsán Bányai Orsolya külön is kiemeli, hogy az együttműködési kötelezettség a bírói érvelés egyik fontos eleme volt, ahol a Ramsari Egyezményhez kapcsolódó Felek Konferenciájának gyakorlatát a Bíróság sajnálatosan figyelmen kívül hagyta, így az együttműködési kötelezettség hatályát lényegesen leszűkítette. BÁNYAI Orsolya: Egy elszalasztott lehetőség: a hágai Nemzetközi Bíróság ítélete Nicaragua és Costa Rica környezetvédelmi vonatkozású jogvitájában. *Pro Futuro*, 2016/2, 194–195.

gek jogára csak az általános nemzetközi környezetvédelmi elvek alkalmazhatóak biztosan. Ezért mindaddig, amíg globális egyezmény nem rendezi egyértelműen a szuverenitás és a méltányos és észszerű hasznosítás elvét a határon átnyúló víztartó rétegekre vonatkozóan, addig a kétoldalú, illetve a regionális megállapodások tudják pótolni ezt a hiányt nemzetközi jogi szinten.

Több érintett állam azonban már elkezdett együttműködési rendszereket építeni a problémák megelőzésére, illetve a már kialakult konfliktusok orvoslására, bilaterális vagy regionális megállapodásokkal. E törekvések azonban csak akkor lesznek működőképesek, ha az államok hajlandóak lesznek a lefektetett szabályok betartására is, ami távlatosan szemlélve elengedhetetlen a jövő generációk ivóvizének biztosításához. Mindenesetre jelenleg ezek a regionális megállapodások tűnnek a határon átnyúló víztartó rétegek használatának egyetlen tartós és békés módjának, mely kezelni tudja a szomszédos államok közötti konfliktusokat, vízmegosztási kérdéseket. Ezért bátorítani kell a nemzetközi közösséget a 2008-as ENSZ-tervezet alapján kidolgozott megállapodások megkötésére és regionális vitarendezési mechanizmusok felállítására.

Úgy látjuk, hogy a bővülő nemzetközi környezetvédelmi jog tükrében a határon átnyúló vizek joga egyre meghatározóbb kérdés lesz az elkövetkezendő évtizedekben, amelynek jelentősége akkor mutatkozik majd igazán, amikor az ivóvízhiány következtében az államok erőteljesebben lépnek fel saját érdekeik védelmében. Ekkor dől el, hogy az államok hajlandóak lesznek-e egymással együttműködni egy méltányosabb jövő és vízmegosztás érdekében.

Abstract

Our paper aims at analyzing the current stance of public international law concerning the utilization and management of transboundary aquifers. 97% of the Earth's drinking-water supplies are locked up in aquifers placing the question in the spotlight as to, which ways States should utilize and apportion them in a manner consistent with public international law? The paper argues that bilateral and regional agreements ensure most effectively States' mutual cooperation regarding transboundary aquifers, and they are also essential in providing for clear dispute resolution mechanisms. The paper addresses the obligations of States under international law and examines the efficiency of the possible international dispute resolution methods regarding international water conflicts. The paper also provides an overview of all existing bi- and multilateral aquifer agreements and draws some comparative remarks.